

KORRESPONDENCE Ingeborg Bachmannová – Paul Celan

Vídeň, 24. list. 1949

Milý, milý Paule,
přišel už listopad. Dopis, který jsem Ti napsala v srpnu, tu pořád ještě leží – tak smutné je to všechno. Možná jsi na něj čekal. Přijmeš ho ještě dnes?

Cítím, že toho říkám málo, že Ti nedokážu pomoci. Musela bych přijet, vidět Ti do tváře, vyprostit Tě, políbit a držet, aby Tě to neuneslo pryč. Věř prosím tomu, že jednoho dne přijdu a vrátím Tě zpátky. S velkou úzkostí vidím, jak se vydáváš na širé moře, chci si ale postavit loď a odvézt Tě ze ztracena domů. Jen tomu musíš i Ty sám napomoci a příliš mi to neztěžovat. Čas a leccos jiného je proti nám, nesmí ale zničit to, co z něj chceme uchránit.

Piš mi prosím brzy a napiš, zda ještě stojíš o nějaké slovo ode mne, zda ještě můžeš přijmout moji něhu a moji lásku, zda Ti může ještě něco pomoci, zda ještě někdy po mně sáhneš a zatemníš mne těžkým snem, jež bych chtěla prosvětlit.

Zkus to, napiš mi, ptej se mě, vypiš ze sebe všechno, co na Tobě leží!

Jsem velice s Tebou
Tvoje Ingeborg

Vídeň, 25. srpna 1949

Nejmilejší,
tento dopis nebude snadný; bez otázek a odpovědí uplynul rok, s několika málo, ale přeněžnými pozdravy, nepatrnými pokusy promluvit, z nichž až dosud nic moc nepovstalo. Vzpomínáš si ještě na naše první telefonní rozhovory? Jak to bylo těžké; vždycky mne něco rdousilo, pocit ne nepodobný tomu, jakým se dosud vyznačovaly naše dopisy. Nevím, jestli to vidíš podobně, ale pro začátek to předpokládám.

Tvé mlčení bylo bezpochyby jiné než moje. Je pro mne samozřejmostí, že teď nehodláme hovořit o Tobě a Tvých pohnutkách. Jsou a budou mi vždycky důležité, pokud se má ale něco položit na misku vah, pak to nebude nic, co se týká Tebe. Ty jsi pro mne Ty, pro mne nejsi ničím „vinen“. Nemusíš říci ani slovo, ale to nejmenší slůvko mne potěší. Se mnou je to jiné. Jsem zřejmě z nás dvou ta jednodušší, a přesto se spíš já musím vysvětlovat, protože je to pro Tebe obtížnější k pochopení.

Moje mlčení znamená především, že jsem si chtěla podržet ty týdny takové, jaké byly, nechtěla jsem nic, než aby mě tu a tam ujistil Tvůj lístek, že jsem nesnila, nýbrž že všechno skutečně bylo, že to bylo. Měla jsem Tě ráda, beze změny, v onom hájemství „za hranici kaštanů“.

Pak přišlo letošní jaro a vše nabylo na síle a touze a uniklo ze skleněného poklopu, kam jsem to uložila. Zrodilo se mnoho plánů, chtěla jsem do Paříže, zase Tě uvidět, nedokážu Ti ale říci za jakým účelem a cílem. Já nevím, proč Tě chci a k čemu. To mě velice těší. Jindy to vím až příliš přesně.

Bylo toho na mne hodně v posledním roce, dostala jsem se o kus dál, měla moc práce, s velkými pochybami, zábranami a nadějemi jsem dopsala pár prvních věcí.

Vzpomínáš si ještě, jak jsi byl pokaždé tak trochu zoufalý nad mou otevřeností v mnoha věcech? Nevím, co chceš teď vědět, a co ne, ale můžeš si asi myslet, že čas po Tobě pro mne neuplynul bez vztahů k mužům.

Jedno přání, které jsi měl tehdy v této věci, jsem Ti splnila; to jsem Ti také dosud ještě neřekla.

Nic ale nedospělo do stadia závaznosti, nikde nese-trvám dlouho, jsem netrpělivější než kdy dřív a nikomu nic neslibuji. Ptáš se, jak daleko za tím vším leží náš květen a náš červen: ani o den dál, Ty můj milý! Květen i červen jsou pro mne dnešní večer nebo zítřejší poledne a budou ještě mnohá léta.

Píšeš s takovou hořkostí o tom, jak podivně jsem si počínala, když jsem stála před alternativou Paříž nebo Amerika. Rozumím Ti až moc dobře a teď mě opravdu velice bolí, že Ti to tak přišlo. Ať už na to odpovím cokoli, bude to špatně. Možná jsem tím jen chtěla zjistit, zda Ti na mně ještě záleží, nikoli uváženě, spíš nevědomky. Nechtěla jsem tím volit mezi Tebou a Amerikou, nýbrž rozhodnout něco mimo nás. Navíc Ti mohu jen těžko vyložit, jak často se plány vyřeší ze dne na den a získají jinou podobu. Dnes to jsou stipendia, která zítra už nepřicházejí v úvahu, protože je třeba se o ně ucházet v určitém termínu, který se nedá dodržet, pak scházejí potvrzení, která člověk není schopen dodat. Dnes jsem na tom tak, že mám dvě doporučení, jedno pro stipendium v Londýně, jedno pro stipendium v Paříži, ale nedokážu říct s jistotou, co z toho vzejde, a zabývám se těmi žádostmi bez konkrétní myšlenky, pouze v naději, že se jednou nějaká uskuteční. Mimoto mě chce někdo vzít s sebou na soukromou cestu do Paříže. Jsem si skoro jistá, že k tomu někdy dojde, protože to už jednou bylo na spadnutí. Momentálně jsem tomu sama překážkou, protože se moje závěrečné zkoušky na doktorát protahují takovým způsobem, jak bych to nebyla nikdy považovala za možné.

Po tom všem dojdeš k závěru, že jsem Ti velice vzdálená. Jen jedno Ti řeknu, jakkoli nepravděpodobné to mně samotné připadá, jsem Ti velice blízká.

Je to krásná láska, v níž s Tebou žiju, a jen protože mám strach, že toho povím příliš, nepovím, že je to láska nejkrásnější.

Paule, chtěla bych vzít Tvou ubohou krásnou hlavu a zatrást s ní a objasnit jí, že tím říkám velice mnoho, příliš mnoho na mne, neboť si přece ještě musíš pamatovat, jak je mi těžké najít slova. Přeji si, abys dokázal vyčíst z mých řádek všechno, co je mezi nimi.

[říjen 1960]

Milá Ingeborg,

je půl páté, musím teď za svým žákem. Bylo to naše první rendezvous v Paříži, srdce mi tluče úplně nahlas, a Ty jsi nepřišla.

Musím dnes absolvovat ještě dvě hodiny, jedu daleko a vrátím se až kolem tři čtvrtě na devět.

Zástrčku na žehličku najdeš v lampě; buď ale opatrná a zavři dobře dveře, aby si v hotelu nevšimli, že žehlíš. A také si napiš své dopisy. Čekat na dopisy je těžké.

A pomysli trochu na to, co mě pohládilo, když jsem k Tobě mluvil.

Paul

Videň, 27. června 1951

Milý, milý Paule,

v nejbližších dnech jede Klaus do Paříže; má vzít s sebou ty četné dopisy, které jsem Ti psala, ty špatné i ty správné, nikdy jsem nenašla odvahu je odeslat. Bude Ti moci nejlépe povědět to nejdůležitější, co se dá o situaci zde říci, a i něco málo o tom druhém, mnohem důležitějším, co se dá vyslovit jen těžko nebo vůbec ne.

Nevím, zda se mám o to pokusit.

Tolik, tolik po Tobě prahnu a někdy jsem z toho málem nemocná a přeji si jedině, abych Tě zase uviděla, někde, ale ne někdy, nýbrž brzo. Jenže když si pokouším představit, jak a co bys mi na to odpověděl, nastane temno, vynoří se stará nedorozumění, která bych tak ráda sprovodila ze světa.

Uvědomuješ si vlastně ještě, že jsme stejně, přese všechno, byli spolu velice šťastní, dokonce i v těch nejhorších chvílích, kdy jsme sami sobě byli těmi nejhoršími nepřáteli?

Proč jsi mi nikdy nenapsal? Cožpak paní Jenéová nebyla ještě v Paříži? Proč už necítíš, že k Tobě ještě chci přijít s tím svým poblázněným a popleteným a rozporuplným srdcem, které občas stále ještě pracuje proti Tobě? – Začínám teď pomalu chápat, proč jsem se Ti tak usilovně bránila a proč s tím možná nikdy nepřestanu. Miluji Tě, a nechci Tě milovat, je to příliš velké a příliš

těžké; ale v první řadě Tě miluji – dnes Ti to říkám, i s rizikem, že to už neuslyšíš anebo už ani slyšet nechceš.

Před podzimem se z Vídně v žádném případě nedostanu, mám spoustu práce a nemohu si dovolit pustit místo, kam jsem nastoupila. Pak se možná vydám do Německa, abych se porozhlédla nebo tam nějaký čas zůstala. Moje pařížské stipendium bylo zas posunuto na rok 1952. Jak to vydržím, nevím, nejradši bych se mezitím vydala do Ameriky, abych ten čas překlenula. – Ovšem všechny ty plány, o kterých Ti tu vyprávím, jsou velice vágní; může se to seběhnout úplně jinak – je možné, že tu budu muset zůstat a nedosáhnou niče ho z toho, čeho v tomto roce toužím dosáhnout.

Přijmi ode mne všechno milé a všechnu lásku, mnoho polibků a objetí, které si nemůžeš vzít, dovol, ať zůstanu u Tebe tak dlouho, co trvá myšlenka...

Tvoje
Ingeborg

Levallois, 7. července 1951

Moje milá Inge,

před týdnem mi paní Jenéová přinesla Tvůj balíček a včera přišel Klaus s dalším dárkem od Tebe – velice a velice Ti za všechno děkuji! Vřelé díky i za dopisy: ten první, který mi měla předat také paní Jenéová, jsem dostal už před několika týdny, paní Jenéová byla tak laskavá, že ho ještě ve Vídni podala na poštu, protože počítala s delším pobytem v Sársku a nechtěla mě nechat čekat.

Je těžké na ty dopisy odpovědět, Ingeborg, to sama víš, víš to dokonce lépe než já, protože dokážeš přehlédnout situaci, v níž se teď nacházíme, ze strany, jež byla pro její vznik určující (neřkuli odpovědná). Chci tím říci, že Ti musejí být obrysy Tvé vlastní osoby zřetelnější než mně, který – ne v neposlední řadě vinou Tvého vytrvalého mlčení – stojí před problémy, jejichž řešením povstane pouze další problém, a to problém toho druhu, jaké vznikají, když je člověk živí tak dlouho smyslem a signifikancí, až nakonec před nimi stojí v celé té absurdnosti, neschopen otázky, jak dospěl až sem.

Kdybych byl neúčastný – jak fascinující by to bylo, a také jak smysluplné, sledovat tento oboustranný přesah sebe sama, tuto dialekticky znásobenou předludnost našich přese vše krví napájených skutečností! Jenže já jsem ú č a s t e n, Inge, a tak mi chybí smysl pro to, co na onom pečlivě přeškrtném, nicméně nikoli nečitelném místě svého dopisu nazýváš v našem vztahu „tím exemplárním“. Jak bych také měl sám na sobě postulovat varovný příklad? Takové hledisko mi nikdy nebylo vlastní, zavírám oči, když jsem vyzván, abych se díval n ě j a k ý m a, a nikoli m ý m a očima. Kdyby to bylo jinak, nebudu psát básně.

Tam, kde jsme si mysleli, že jsme Inge, tam slovo vnukají myšlenky srdcím, nikoli naopak. Protože se ale právě udál opak, nemůže to vzít zpět jeden pohyb ruky, byť by byl tím jediným, na nějž má člověk v těžké chvíli ještě právo. Nic se nedá opakovat, ani čas, čas života se zastaví jen jedenkrát a je strašné vědět kdy a na jak dlouho.

Je těžké připomínat Tobě, právě T o b ě něco, co dávno patří k Tvému nejsvětějšímu vlastnictví –, ale řekni, považuješ snad za správnější učinit svět jedním lehkovážně do dálky zašeptaným slovem ještě neproniknutelnějším, než už beztak je?

Byl bych rád, kdybych si mohl říci, že to, co se stalo, cítíš tak, jak to opravdu bylo, jako něco, co nelze odvolat, co lze ale snad přivolat rozpomínáním podle pravdy. K tomu – a nejen k tomu – potřebuješ klid, Ingeborg, klid a jistotu, a těch, jak věřím, nejspíš dosáhneš tehdy, když je budeš hledat u sebe, a ne u jiných. Máš vyhlídku na stipendium, Inge, pracuj tedy pro toto stipendium a nepokoušej se překlenout čas, který Tě dělí od Paříže, cestou do Ameriky. Proč také Amerika? Je opravdu důležité sbírat zkušenosti právě zde, kde je tak rádi poměrují úspěchem?

Měla jsi toho zatím ze života víc, Ingeborg, než většina Tvých vrstevníků. Žádné ze dveří Ti nezůstaly zavřené a neustále se Ti nějaké další otvírají. Nemáš důvod být netrpělivá, Ingeborg, a pokud mohu vyslovit prosbu, pak to bude právě tato: pomysli, jak rychle se Ti všechno nabízí. A buď teď poněkud skromnější ve svých nárocích.

Máš i víc přátel, víc lidí, kteří o Tebe stojí, než my ostatní. Možná až přespříliš. Anebo spíš: příliš těch, kdož se domnívají, že vědí, kam vede Tvá cesta. Přičemž musí vědět, že jejich vlastní cesta, kterou už nastoupili, je v žádném případě neopravňuje k domněnce, že tím získali takový přehled, který je nutný, pokud chce člověk radit přátelům. Mám pocit – a tento pocit se mi potvrzuje z několika stran –, že ve Vídni je člověk jen v těch naprosto nejzávažnějších případech skutečně také tím, co údajně reprezentuje. Chci tím říci, že mnoho lidí, kteří ve Vídni udávají tón, má většinou zabezděné uši a prostořeká ústa. Toto konstatování, to mi můžeš věřit, je pro mě trpké stejně jako pro Tebe, protože na Vídni přese všechno lpím. Říkám Ti to všecko, protože bych Tě chtěl varovat před jistým úspěchem: ten může být jen krátkodobý a lidé, kteří stejně jako Ty zdomácněli v těžkostech, by ho měli umět obejít.

O mně není příliš co vyprávět. Strávím teď asi šest týdnů u známých na kraji města v malém domku, z jehož oken jsou vidět tři lipy. Žádný hluk z ulice, žádní flámující studenti, žádní Američani, prožívající „Paris by night“... a jeden psací stroj. Zase jsem přeložil nějaké Apollinairovy básně, možná je otiskne Merkur.

Že se tak staráš o mé básně, za to Ti zvlášť děkuji.

Všechno milé a krásné!

Paul